

ALFRED VAN KLEIF, HOLANDSKI NOVINAR I PUBLICISTA, AUTOR KNJIGE „Izgubljeni svijet“

Share 13 SVIJET

Puno je generacija u BiH odraslo s mržnjom prema „drugome“

Kleif: Rat je i pitanje izbora

FOTO: AVAZ

Alfred van Kleif (Cleef), 60-godišnji holandski novinar i publicista iz Amsterdama, već dvije decenije bavi se Bosnom i Hercegovinom. Sve je počelo 1993. godine, kada je kao novinar lista „NRC Handelsblad“ posjetio ratom zahvaćenu BiH.

Iz susreta s bošnjačkim žrtvama srpskih koncentracionih logora u okolini Prijedora, tačnije s tri brata Draganović, Hilmjom, Hamđjom i Senadom, dobio je inspiraciju za brojne novinske priloge iz kojih je godinu kasnije nastala knjiga „Izgubljeni svijet“ („Verloren wereld“) - historija jedne bosanske familije.

Ubistvo vozača

Za Dan nezavisnosti BiH knjiga je dobila i treće, dopunjeno izdanje. Ugledni novinar i publicista Van Kleif za „Dnevni avaz“ govorio o ratnim i poratnim iskustvima u BiH, nastajanju knjige i neraskidivom prijateljstvu s familijom Draganović.

„Izgubljeni svijet“ je životna priča familije Draganović, ali i simbolički storijski kravoj srpskoj agresiji na BiH. Koliko Vas je iznenadilo kada ste izbjegla, ratne 1993., na jednom mjestu vidjeli toliko mržnje i nasilja iskaljenog prema nedužnom narodu?

- Moja knjiga se odigrava u Bosanskoj krajini, u Ljubiji kod Prijedora. Da, tamo se odigrala „kravaja agresija“, genocid koji su, prije svega, započeli Srbi protiv Bošnjaka i Hrvata, ali je bilo boli i na srpskoj strani. I Srbi su ubijani. Moja knjiga „Izgubljeni svijet“ govori o tri brata Draganović, Hilmiji, Hamđiji i Senadu, te njihovim suprugama. Hamđija i Senad su bili 1992. zatočenici logora Keraterm, Omarska i Manjača, dok je Hilmija izbjegao i priklučio se dobrovoljno Armiji RBiH.

Supruge Hilmije i Hamđije su Bošnjakinje, a Senadova je Srpskinja, čija su se braća borila na srpskoj strani, pa se može kazati da je bosanski rat bio i rat u familiji: šura protiv zeta. Ni unutar same srpske familije nisu bili svi isti. Dva brata su bila vojnici na frontu, a treći se krio u podrumu. Rat je i pitanje izbora.

Poput puno Bosanaca, i ja sam bio preneražen vidjevši kako se nakon dva dana rata komšije odjednom okreću jedni protiv drugih ili ih izdaju. Brzina kojom su nicali logori i masovne grobnice bila je nevjerovatna. Ne mislim da su Bosanci drugačiji od ostalih Evropljana, ali neke okolnosti od ljudi naprave zločince. Srećom, uvijek bude heroja, često od ljudi od kojih nikada to ne bi mogao očekivati.

Šta ste tačno vidjeli ratnih godina u Bosanskoj krajini kao novinar „NRC Handelsblad“?

- Od 1993. do 1996. više puta sam dolazio u BiH. Samo sam putovao, bez boravka, a napisao sam na desetine reportaža, iako je bilo priloga i iz susjednih zemalja. Nisam tipični novinar za teške teme, ali pišem reportaže o pozadini događanja, gdje biram ljudsku stranu.

Za vrijeme rata u BiH nisam dolazio u Sarajevo kao drugi novinari nego sam posjetio Brčko, Tuzlu, Gornji Vakuf, Žepče, Fočicu, Zenicu, Travnik, Sanski Most, Ljubiju, Prijedor, Omarsku, Srebrenicu i Banju Luku. Vidio sam izbjeglice, uništene kuće, glad i ljudsku patnju, ali i odlučnost, solidarnost i neopisivu hrabrost. Neizostavno je bilo da doživim i pucnjavu, ali ne puno. Bio sam u srednjoj Bosni, u ratu tri strane, u vrijeme kada se konflikt između Bošnjaka i Hrvata širio kao naftna mrlja sa sela na selo. Bilo je haotično i eksplozivno.

Tada su mi iz redakcije rekli da se vratim jer je bilo preopsno. U Gornjem Vakufu sam intervjuirao vozače međunarodnog

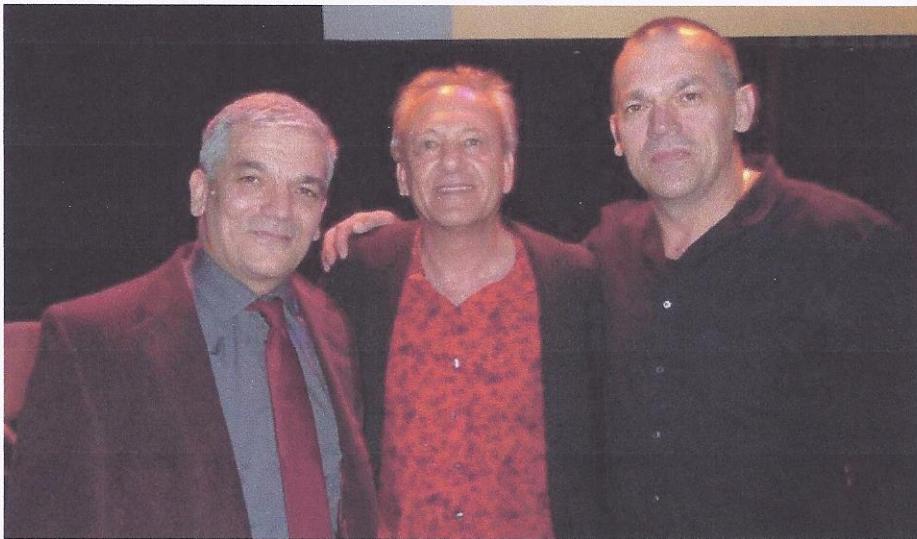
konvoja pomoći koji će nekoliko sati kasnije biti ubijeni vilama hrvatskih seljanki s njihovim pomagačima muškarcima.

Ipak, ratna slika koja mi se najviše urezala nije iz BiH nego iz dječje bolnice u Splitu. Hodnici su bili puni tragova krvi, bolničari su trčali s nosilima. Intervjuirao sam teško ranjenog dječaka koji je u Split stigao iz bosanskog sela s mlađim bratom i tetkom koja mi u hodniku veli da joj je najmlađi bratić preminuo u putu i ljubazno molí da najstarijem o tome nipošto ne govorim: „Reći ćemo mu tek kada se vrati kući. Neka se prvo oporavi“. Dječak je ležao u bolničkoj sobi isprevijan po cijelom tijelu, gledajući ispred sebe. Pitao sam ga šta se dogodilo, a on je odmah spomenuo ime brata za koga se osjećao odgovornim. Bio je to kratak razgovor.

„Tunel vizija“

U kakvim ste okolnostima i gdje sreli braću Draganović?

- Holandija je 1993. prihvatala grupu preživjelih logoraša Omarske i drugih logora. Čekajući azilantsku proceduru, smješteni su u staru kasarnu u Harlemu. Većina ih je bila traumatizirana s prepisanom terapijom. Do Hamdije sam stigao preko njihovog psihijatra, a on je boravio u tri logora, među kojima i Omarska, gdje su prije rata radili. Zlostavljeni su i izgladnjivani i jedva preživjeli, a njegovu životnu priču sam objavio pod naslovom: „U nama je sve ljudsko ubijeno“.

Alfred van Kleif (u sredini) s braćom Draganović, Hamdijom i Senadom

Jeste li već tada znali da bi to mogao biti dobar materijal za knjigu?

- Pa nakon te priče javio mi se izdavač zainteresiran da objavi knjigu o Bosni, a odmah sam znao da je historija jedne familije perfektni manir pisanja historije, posebno kroz primjer familije Draganović. Cijela familija je bila vrlo otvorena prema meni, postali smo bliski. Tri brata su posve različita.

Hilmija je intelektualac, koji je od uvjerenog pacifiste, na kraju, uzeo oružje da bi „branio svoju zemlju i narod“. Hamdija je miran i vrlo diplomatski, a Senad suprotnost, impulsivan. Prvo izdanje knjige je objavljeno 1994., a zbog njé sam posjetio Švedska i njemački dio te familije. Sedmicama je to trajalo, a za vrijeme rata išao sam često u BiH, tražeći trećeg brata o kome se godinu i po ništa nije znalo.

U dopunjrenom izdanju dodali ste priču istih aktera, ali 20 godina poslije. Do kakvih ste zaključaka došli o Bosni i Bosancima?

- Da. Prvog marta je objavljeno dopunjeno izdanje s epilogom priča, nakon 20 godina, o istim ljudima. Kakav je utjecaj imao rat na njih i život njihove djece koja su, u međuvremenu, postala Švedani ili Holandani. Svi se na različite načine nose s prošlošću: neko prikriva traumu, drugi je ljut i ogorčen, a sjećanje na rat dolazi i danas, što dovodi do napetosti u brakovima.

U Holandiji živi oko 40.000 Bosanaca, u Švedskoj 100.000. Iako nisu došli dobrovoljno, Bosanci su uspješni imigranti, brzo uče jezik i lako se integriraju. Prve generacije su čvrsto organizirane, gdje Facebook igra važnu ulogu u komunikaciji rasutih zemljaka. Tako Draganovići žive do Holandije, Švedske, Njemačke, Austrije, Norveške do Engleske, a njihovi prijatelji u Novom Zelandu, Americi i Turskoj. Na hiljade ih je.

U međuvremenu ste i Vi postali dio familije Draganović, ali i prijatelj bosanske zajednice u Holandiji. Jeste li posljednjih godina posjećivali BiH i gdje vidite perspektivu te zemlje, koja još nosi ožilje krvavoga rata u pokušaju oporavka jednog podijeljenog društva?

- Da, ja sam, zaista, zauvijek vezan s tom familijom, a imam i drugih prijatelja Bosanaca. Osjećam da sam pristao Bosni i bosanskoj zajednici u Holandiji, ali pokušavam sačuvati i odstojanje. Tako sam jednom zamoljen da govorim na demonstracijama, ali takvo što ne mogu učiniti. Moj zadatak je da zabilježim ono što opažam, činjenice provjerim i objavim. Vodio sam stotine dugih razgovora s desetinama članova familije Draganović za vrijeme i nakon rata. Oni su bili žrtve zločina protiv čovječnosti, ali ako samo slušaš žrtve, razvijaš jednu „tunel viziju“.

Zato sam uvejk pokušavao razgovarati i sa Srbima za vrijeme rata, između ostalih i sa Senadovim šurom i njegovim roditeljima. Nedavno sam razgovarao i s jednim mlađim Srbinom iz Prijedora, što koristim i u knjizi. Prisustvovao sam 2012. godine 20. godišnjici sjećanja na Omarsku, o čemu sam izvještavao za državni radio „I Journaal“. Vratio sam se s Hilmijom u Ljubiju. U oktobru 2013. putovao sam ponovo s fotoreporterom u Prijedor, a s jednim holandskim Bosancem, bivšim logorašem, posjetio sam hangar nekadašnjeg logora Omarska, gdje nikad prije nisam bio, a obišao sam i masovnu grobnicu „Tomašića“ te mrtvačnicu u Sanskom Mostu.

O tome sam napisao reportazu u sedmičniku „Vrij Nederland“. Nekoliko mojih knjiga je objavljeno u Americi i Njemačkoj, a san mi je da knjiga „Izgubljeni svijet“ bude prevedena i na bosanski, ali mi do sada to nije uspjelo. Izdavač kojem smo to predlagali nije smio riskirati jer, prema njemu, „Bosance takve knjige ne interesiraju“. Naravno, sada su druga pitanja aktualna u BiH, katastrofalna ekonomska situacija, neučinkovita politika, korupcija...

Veoma je bitno da dođe do pomirenja između tri najveće etničke grupe u BiH. Tek tada može doći i do obostranog

priznanja šta se dogodilo. Recimo, premalo toga primjećujem u Prijedoru, gdje se, prije svega, negira to što se dogodilo. Puno Srba ne priznaje Haški tribunal jer ga smatruju pristrasnim i previše zapadnim. Smatram da nešto puno dublje stoji iza svega, a to se nalazi 50 kilometara od Prijedora. Zove se Jasenovac.

Niko ne zna tačno koliko je ljudi tamo ubijeno između 1941. i 1945., ali je, svakako, riječ o najmanje 100.000 ljudi, najvećim dijelom Srbia. Premalo je ratnih zločinaca od tada kažnjeno, a historija nikad nije dobro napisana. Na taj način je puno generacija odraslo s uvriježenom mržnjom prema „drugome“.

Bosanski rat je, srećom, jedan od najbolje dokumentiranih ratova iz recentne historije. Hiljade svjedoka je saslušano pred Haškim tribunalom, organizacijama za ljudska prava, UN-om, novinarima i sudijama. Na stotine je dokumentarnih filmova snimljeno i puno knjiga napisano. Sve je to od velike važnosti jer нико kasnije neće moći negirati što se dogodilo od 1992. do 1995.

Možda s multietničkom reprezentacijom trebate prvo postati svjetski prvak u fudbalu

- Rijetko se dešava da se nakon rata počiniovi najgorih zločina dovedu pred lice pravde, a i ako se to desi, obično to budu „male ribe“. I u tom pogledu je bosanski rat drugačiji, jer su trojica vođa, Milošević, Karadžić i Mladić, dovedena na sud. Haški tribunal te sudovi u Sarajevu, Banjoj Luci i Beogradu osudili su 28 bivših čuvara logora Omarska na ukupno 380 godina zatvora. To su bitne činjenice za budućnost i forma pravednosti.

Iz centra Amsterdama je lako biti optimista o Bosni, ali ja sam i realan. U svakom slučaju se nadam da će BiH doživjeti istinske, brze političke i društvene promjene kojima će poratne generacije, nadam se s obje strane etničkih linija, znati nastaviti dalje. To bi trebao biti krajnji cilj, ali to neće brzo doći jer su suprotnosti još prevelike. Možda BiH s multietničkom reprezentacijom treba prvo postati svjetski prvak u fudbalu – kaže Klif.